

Stand des Einsatzes der neuen Informationstechnologien im Bibliothekswesen und ihre Auswirkungen auf die Bibliotheksfunktionen in der Bundesrepublik Deutschland = State of the art of the application of new information technologies in libraries and their impact on library functions in the Federal Republic of Germany: Schlussbericht. Bände 1 und 2 / ... Erstellt vom Deutschen Bibliotheksinstitut ... [Hrsg.] Kommission der Europäischen Gemeinschaften. Projekt - code LIB-2/5. - Luxembourg: EG, 1988. - XXX, 404 p.; 30 cm. - (EUR; 11036 DE-EN/5.). (Informationsmanagement / Kommission der Europäischen Gemeinschaften)

Német Szövetségi Köztársaság

A Német Szövetségi Köztársaságban az Európai Gazdasági Közösség megbízásából a Deutsches Bibliotheksinstitut végezte a felmérést arról, hogy az egyes könyvtárak mire használják a számítógépet, milyen hálózatok léteznek, milyen rendszereket alkalmaznak, hogyan lehetne az együttműködést bővíteni stb. Ennek a felmérésnek, kutatásnak a zárójelentése ez a vaskos kétkötetes (de egybekötve megjelent) kiadvány.

A könyv első része röviden ismerteti az ország könyvtári rendszerét, az automatizálás anyagi hátterét és lehetőségeit, a könyvtárközi kölcsönzés rendjét, a számítógépes szolgáltatásokat. Az NSZK-ban a könyvtárügynek nincs központi irányító szerve. A nemzeti könyvtári funkciót 3 intézmény látja el: a Deutsche Bibliothek (Frankfurt), a Bayerische Staatsbibliothek (München) és a Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz (Berlin). A számtalan szakmai intézmény, egyesület három fő csoportba sorolható: intézményi egyesületek (pl. Deutscher Bibliotheksverband), könyvtáros egyesületek (pl. Verein Deutscher Bibliothekare) és a központi szolgáltatásokban részt vevő, projekteket kidolgozó intézmények (Deutsches Bibliotheksinstitut, Einkaufszentrale für Öffentliche Bibliotheken.) Az intézményi és szakmai egyesületek a Deutsche Bibliothekskonferenz keretében koordinálják tevékenységüket. Ez a széttagoltság magyarázza azt, hogy az NSZK-ban is a gépesítés kulcskérdése jelenleg az együttműködés, az egységesítés. A finanszírozás is több intézmény, szervezet és államigazgatási szerv között oszlik meg. Nagy részt vállal benne a Deutsche Forschungsgemeinschaft, amely jó néhány éve jelentős anyagi támogatást nyújt a tudományos könyvtáraknak és az illetékes minisztériumokkal együtt részt vesz fejlesztési projekteket, nagyberuházások finanszírozásában. Az egyetemi könyvtárak építési terveihez, berendezési, felszerelési beruházásaihoz és új könyvtárak törzsailemányának kialakításához az építési alap nyújt támogatást, ami azt jelenti, hogy

a szövetségi kormány viseli a költségek 50%-át, a fennmaradó részt pedig az illetékes szövetségi tartomány.

A könyvtári számítógépesítés első szakaszát az egyes egyetemi könyvtárak elszigetelt kísérletei jelentették a 60-as évek végén. Az érdeklődés középpontjában sokáig a katalogizálás és a kölcsönzés gépesítése állt. A fejlődés második szakaszában már erőfeszítések történtek az egyes rendszerek fejlesztésének összehangolására, főként egységes katalogizálási szabályzat és a katalógusadatok egységes csereformátumának kialakításával, a szoftverfejlesztések központi támogatásával, valamint központi szolgáltatások és szabványos fájlok megteremtésével. A Deutsche Forschungsgemeinschaft javaslatai nyomán hét regionális könyvtári központ létesült és régiók feletti hálózati rendszerek alakultak. A jelenlegi legfontosabb feladat az egyes hálózati rendszerek összekapcsolása, helyi szinten pedig önálló könyvtári rendszerek bevezetése és a retrospektív konverzió. Ehhez szolgál segítségül ez a kiadvány is, amelynek alapja a DBI már említett 1986-os felmérése. A DBI összesen 40 kérdőívet küldött szét kiválasztott könyvtáraknak, ebből 31-et tudományos könyvtáraknak (ide tartoznak a nemzeti, az országos és egyéb szakkönyvtárak, regionális, egyetemi és főiskolai könyvtárak), a többit pedig közművelődési könyvtáraknak. Ezenkívül a jelentés elkészítésénél felhasználtak korábbi összeállításokat, könyvtárstatisztikákat, a gépesítés helyzetéről adatokat nyertek személyes és telefonbeszélgetések útján is. A főbb eredmények a következők: a nemzeti és az országos szakkönyvtárak (3 ill. 4) közül 6 alkalmaz számítógépes rendszert; a regionális feladatkörű könyvtárak közül a 29 tartományi és városi könyvtárból 10, az 57 egyetemi könyvtárból 54, a 147 főiskolai könyvtárból csak 10 él az elektronikus adatfeldolgozás lehetőségével. A szakkönyvtárak (kb. 1700) közül csak a parlamenti és közigazgatási könyvtárakat (kb. 960) vizsgálták, ezek közül 70 használ számítógépet a szerzeményezésben, katalogizálásban és dokumentációs munkákban és 80 tervezi a munkafolyamatok gépesítését az elkövetkező években. A 983 közművelődési könyvtár közül 150-ben használnak számítógépet főként a kölcsönzésben és a statisztikában, a katalogizálás és az adminisztráció csak később következik a sorban. A nagyobb közművelődési könyvtárak (100 ezer állományegység feletti) 25%-a számítógéppel végzi a kölcsönzést.

Számítógépes katalógusok először egyetemi könyvtárakban készültek a 60-as évek elején (Augsburg, Bielefeld, Bochum, Bréma stb.), melyek közül néhány ill. ezek adatai és a szükséges programok képezték a regionális hálózatok alapját. Jelenleg a hét regionális hálózatban (amiből kettő még próbaüzemben működik) 13 millió monográfia adatait tárolják, a nyolcadik hálózat előkészítés alatt áll. Az időszaki kiadványok katalogizálására 3 offline hálózati rendszert alkalmaznak (Niedersächsischer Zeitschriftennachweis: 200 ezer címadat 40 könyvtárból; Bayerisches Zeitschriftenverzeichnis: 245 ezer cím 23 könyvtárból; Hessisches Zeitschriftenverzeichnis: 110 ezer cím 11 könyvtárból). A hálózati együttműködés során fő hangsúlyt kap a közös katalogizálás külső adatok felhasználásával. Az alapvető cél a gyűjtemény/rész leltárhelyének gyors megállapítása és a kérések megfelelő helyre történő továbbítása. A regionális hálózatok közötti kapcsolatteremtés egységes számítógépbereendezések révén lehetséges, néhány esetben azonban kisebb módosítást kell végrehajtani a berendezésen. A résztvevő könyvtárak azért nem tudják egymás prog-

ramjait és adatait felhasználni, mert a programok és az adatszerkezetek különbözőek. Néhány szakkönyvtár, elsősorban nagyobb kutatóintézeti könyvtár számára a német kutatási hálózaton (Deutsche Forschungsnetz) keresztül terveznek hálózati kapcsolatot kiépítését.

A DBI-ben három országos központi katalógus épül: a német könyvtárak géppel olvasható katalógusadatainak központi katalógusa, amely monográfiák és diszsertációk lelőhely-adatait tartalmazza; a német könyvtárak konferencia-anyagainak központi katalógusa és az időszaki kiadványok adatbázisa, mely a német könyvtárak folyóirat- és periodikum-anyagát tartalmazza, lelőhelyadatokkal.

Jelenleg csak a tudományos és szakkönyvtárak nyújtanak információt adatbázisokból (a bibliográfiai adatbázisokhoz való online hozzáférés révén), a közművelődési könyvtárak közül csak a duisburgi városi könyvtár végzett egyéves kísérletet az online kereséssel. A megkérdezett könyvtárak mintegy 15 hazai és nemzetközi adatbázisszolgáltató központot vesznek igénybe, havi 40-100 keresésre.

A könyvtárközi kölcsönzésben főként a kérések és a kölcsönzések nyilvántartására használják a számítógépet, de Alsó-Szászországban már alakult egy könyvtárközi kölcsönzési hálózat, ahol a 15 résztvevő könyvtár online módon kérheti a dokumentumokat (mintegy 25 ezer kérést kezeltek ily módon 1985-ben).

Összességében a nyugat-német könyvtárak számítógépesítése az alábbiakkal jellemezhető:

- az egyes könyvtárak önálló rendszereinek kifejlesztése (szerzeményezés, kölcsönzés-nyilvántartás, költségvetés-nyilvántartás, OPAC),
- katalógushálózatok kialakulása,
- törekvés telekommunikációs hálózatok létesítésére.

Az együttműködés gyors fejlődését akadályozzák a még meglévő régi katalógusok, melyek a hagyományos porosz instrukciók szerint készültek, valamint a be rendezések (nagyszámítógépek), a programok és a rögzítési formátumok különbözősége.

A fő feladat tehát az egyes hálózatok egymáshoz való közelítése, egységes hálózati infrastruktúra és szoftver kialakítása. A fejlesztést nemcsak országos, hanem lehetőleg nemzetközi szinten is össze kell hangolni, ezért rendkívül fontos a tapasztalatcsere a többi nyugat-európai országgal (elsősorban Norvégia szolgálhat modellként). A retrospektív konverzióknak igen nagy a jelentősége, évente kb. 1 millió márka megtakarítást jelent, ha a könyvtárközi kéréshez nem kell egyenél több központi katalógust megnézni. Sok fontos katalógust kell még gépre vinni, elsősorban a regionális központi katalógusokat, melyek mintegy 40-50 millió címet tartalmaznak, és például a Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz kb. 3,6 milliós régi gyűjteményének katalógusát, valamint számos nagy szakkatalógus anyagát.

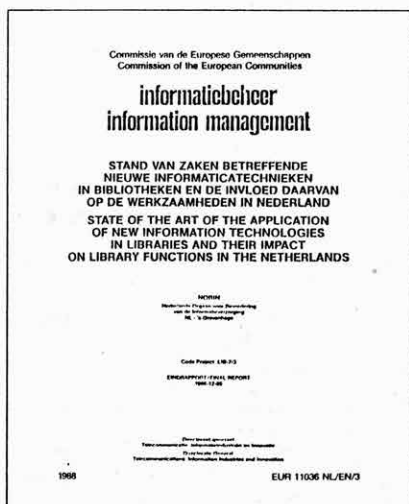
Az európai együttműködés érdekében a kiadvány javasolja többek között hálózati szoftverek kifejlesztését, továbbfejlesztését, szoftverek közös felhasználását, közös rendelést a cégektől (a jövőbeni "intelligens" könyvtári szoftver érdekében), a szabványok és a kompatibilitás kritériumainak betartása érdekében egyezmények kidolgozását, az adatsere és kommunikáció karakterkészletének szabványosítását, a különböző katalógizálási szabványok (RAK, AACR2) szerint készült rekordok cse-

réjének megoldását, tapasztalatszerét és kutatást az állományvédelem területén (pl. a papír savtalanítása), az állomány tárolási módszereinek és a telekommunikáció révén való hozzáférésnek a vizsgálatát, a pénzügyi problémák megoldására egyezmények kidolgozását.

A második kötet a függeléket tartalmazza, először a DBI által szétküldött kérdőív mintáját, majd a megkérdezett könyvtárak válaszait (könyvtáranként) a kérdőív egyes kérdéseire (országos, egyetemi, szak-, közművelődési könyvtárak és az öt működő regionális hálózat szerinti bontásban). Ez túlságosan terjedelmes és áttekinthetetlen rész, talán ezért összesítik a válaszokat a függelék 3. részében, ahol csak azt közlik, az egyes könyvtárak milyen területen használják a számítógépet (a könyvtárak pontos címe is itt szerepel), a 4. függelékben pedig azt veszik számba, hogy az egyes könyvtárak milyen típusú számítógépet használnak, részt vesznek-e valamilyen regionális hálózatban.

A felmérés eredményeit az első kötetben számos grafikon, táblázat, térkép teszi szemléletessé. Rendkívül alapos munka, a számítógépesítés szinte minden vetületére kiterjed (költségek, szabványok, képzés, a legfontosabb adatbáziszolgáltatók jegyzéke stb.), egyetlen hátránya a nehezen kezelhetőség (puhafedelű, túlságosan vastag, A/4-es formátumú könyv). A németül nem vagy kevéssé tudók számára is érdekes lehet, ugyanis az első kötet anyagát a könyv elején található angol nyelvű összefoglaló is tartalmazza. A sorozat többi tagjával együtt (összesen 12 országról készült felmérés) jó eszköze annak, hogy átfogó képet kapjunk a nyugat-európai könyvtárak gépesítési törekvéseiről, eredményeiről, s irigyelhessük gondjaikat.

FEIMER Ágnes

Stand van zaken betreffende nieuwe informaticatechnieken in bibliotheken en de invloed daarvan op de werkzaamheden in Nederland = State of the art of the application of new information technologies in libraries and their impact on library functions in the Netherlands. / ed. Nederlands Orgaan voor Bevordering van de Informatieverzorging; Publ. by the Commission of the European Communities. - Code project LIB-2/3.-EC, 1988, 150 p